۱۳۹۴، به دلیل افزایش تحرکات مخالفان مسلح و گسترش و اوج گرفتن ناامنی‌ها در کشور و مشکلات اقتصادی مردم، سالی پر چالش برای دولت و مردم افغانستان بود .بدیهی است که جامعه رسانه یی کشور نیز به عنوان یکی از کتله‌های تاثیر گذار اما آسیب پذیر جامعه، سالی با مشکلات بیشتر و چالش‌های فراوان را تجربه کرد.

در این سال خشونت، تهدید و فشار علیه خبرنگاران و کارمندان رسانه‌ها افزایش چشم گیری یافت و حتی تاسیسات رسانه یی هدف قرار گرفت و دفاتر شماری از رسانه‌ها غارت شد. از همه مهمتر، برای نخستین بار در ۱۴ سال گذشته، طالبان، دو رسانه را به صورت علنی تهدید کردند و با نظامی خواندن آن‌ها، هشدار دادند که تمام خبرنگاران، و کارمندان این دو رسانه از حمله طالبان مصون نخواهند ماند و متاسفانه طالبان در یک عمل تروریستی موتر کارمندان یکی از این دو رسانه را هدف قرار دادند. در این سال دفاتر شماری از رسانه‌ها در دو هفته کنترول کندز از سوی طالبان، غارت و کارمندان آن‌ها به مناطق امن‌تر متواری شدند.

در این سال اما افزون بر تهدید بالقوه طالبان، گروه نو ظهور داعش نیز به صورت مستقیم و غیر مستقیم به تهدید خبرنگاران و مسؤلان رسانه‌ها پرداخت و حتی با ایجاد رادیوی «خلافت» به تلبیغ فعالیت‌های تروریستی پرداخت و از طریق آن خبرنگاران را نیز به مرگ تهدید کرد، اخطار داد و در چند مورد انفجارهایی را بر دفاتر چند رسانه در شرق کشور سازماندهی کرد.

ادامه ناامنی‌ها و خشونت‌های فزاینده، به ویژه تهدیدهای تازه طالبان و حمله تروریستی بر موتر کارمندان یکی از تلویزیون خصوصی، سبب شد که کارمندان رسانه یی به ویژه خبرنگاران با مشکلات بیشتری در پیشبرد کارهای حرفه یی خود مواجه شوند.

گسترش ناامنی‌ها و تهدیدهای جدی و تازه، سبب شد تا ده‌ها خبرنگار و کارمند رسانه یی از کار دست بکشند و یا کشور را ترک کنند. این روند در عین حال تاثیرات روانی منفی بر چگونگی کار دست اندرکاران حرفه خبرنگاری به ویژه در ولایات جنوب، جنوب شرق و شمال شرق که شاهد درگیری‌ها و ناامنی‌های بیشتری بود، گذاشت و زمینه خودسانسوری بیشتر را فراهم ساخت.

اما در چنین شرایطی به ویژه در نیمه دوم سال، حکومت وحدت ملی کارهای بزرگ و قابل ستایشی را بخاطر بهبود فعالیت رسانه‌های آزاد، دسترسی به اطلاعات و حمایت و حفاظت از رسانه‌ها و کارمندان رسانه یی روی دست گرفت که تا حدودی به لحاظ نوع این کارها و جدیت‌هایی که تا اکنون برای عملی شدن آن صورت گرفته است، بی‌سابقه بوده است.

خلاصه گزارش

گزارش کنونی مرکز خبرنگاران افغانستان، شامل تشخیص مشکلات، چالش‌ها، و آمار خشونت‌ها، تهدیدها، و فشارها علیه خبرنگاران و رسانه‌های آزاد و البته دولتی در یک سال اخیر می‌باشد. این رویدادها بر مبنای یافته‌های نمایندگان مرکز خبرنگاران افغانستان در کابل و ولایات تهیه و به بررسی گرفته شده است.

مرکز خبرنگاران افغانستان در ۱۲ ماه اخیر ۱۹۱ قضیه خشونت (فیزیکی و جانی)، تهدید، توهین و فشار علیه خبرنگاران و یا حمله و هدف گرفتن تاسیسات رسانه‌یی را در سراسر کشور ثبت کرده است. این آمار یک افزایش ۸۵ درصدی را نسبت به سال ۱۳۹۳ که ۱۰۳ مورد بود، نشان می‌دهد.

آمار به ثبت رسیده از سوی مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۴ تعداد خبرنگاران و سایر کارمند رسانه یی جان باخته با چهار مورد افزایش نسبت به سال قبل، به ۱۰ رسید که از آن جمله هفت تن از جمله چهار فعال رسانه یی زن در حمله انتحاری طالبان بر موتر حامل کارمندان تلویزیون طلوع کشته شدند. مجری یک رادیو محلی که همزمان با نهاد خیریه داکتران بدون مرز در کندز کار می‌کرد بر اثر حمله هوایی نیروهای امریکایی بر شفاخانه این سازمان در کندز کشته شد، مدیر مسؤل تلویزیون آسیا در کابل به قتل رسید و خبرنگار رادیو و تلویزیون ملی درتیراندازی افراد مسلح در ننگرهار جان باخت.

افزون براین، این آمار حاکی از مجروح شدن ۲۲ خبرنگار و فعال رسانه‌ای، بازداشت و حبس موقت یک تن، ۲۴ مورد خشونت فیزیکی به ویژه لت و کوب، ۱۴ مورد حمله مسلحانه و یا بم گذاری تاسیسات رسانه یی و سوء قصد بجان خبرنگاران بوده است.

یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان حاکی از ۶۶ مورد تهدید به ویژه تهدید به مرگ خبرنگاران، ۲۲ مورد اعمال محدودیت در آزادی بیان و آزادی فعالیت رسانه یی، نه مورد توهین، سه مورد فشار مستقیم به جهت سانسور، شش مورد حمله فیزیکی و هفت مورد احضار غیر قانونی بوده است.

۸۲ مورد یا ۴۳ درصد از رویدادها از سوی دولت (مقام‌های دولتی، نیروهای پولیس، امنیت ملی و اردو)، ۵۲ مورد یا ۲۷ درصد از سوی طالبان، ۳۴ مورد یا ۱۷ درصد از سوی افراد ناشناس عمدتا مسلح، ۱۵ مورد یا ۸ درصد از سوی افراد زورمند و متنفذ محلی، پنج مورد یا ۳ در صد از سوی داعش، دو مورد از سوی مسؤلان رسانه‌ها و یک مورد از سوی نیروهای خارجی بوده است.

مشکلات و چالش‌های خبرنگار، فعالان رسانه یی و رسانه‌ها

حوزه مرکزی که در این گزارش شامل ولایات کابل، پروان، پنجشیر، کاپیسا، بامیان، غور، دایکندی، لوگر، و میدان وردک می‌شود، در این سال به دلیل وقوع رویداد تروریستی «چهارشنبه سیاه» کابل، شاهد حداقل ۸۵ مورد رویداد خشونت آمیز و تهدید و البته فشار علیه خبرنگاران و سایر کارمندان رسانه یی بوده است و در مواردی، حمله با بم بر دفاتر رسانه یی، تهدید خبرنگاران به دلیل تهیه گزارش‌هایی که به نوعی منافع زورمندان را به خطر می‌انداخت، همچنان ادامه یافت که به تشدید خودسانسوری در این حوزه کمک کرده است.

سیر تحولات در حوزه شمال که شامل ولایات بغلان، بدخشان، کندز، تخار، سرپل، بلخ، سمنگان، فاریاب و جوزجان می‌شود نیز با ۴۲ رویداد روند نگران کننده یی را تجربه کرد. درمیانه سال، هجوم طالبان به شهر کندز و هرج و مرج ناشی از تسلط دو هفته یی طالبان بر این شهر زمینه غارت دفاتر چند رسانه، فرار دسته جمعی کارمندان رسانه یی از این ولایت و غیر فعال شدن اکثریت رسانه‌های محلی را فراهم کرد. با وجود تصرف دوباره شهر از سوی نیروهای امنیتی کشور، هنوز هم بعد از حدود شش ماه روند فعالیت رسانه‌ها و کار خبرنگاری در این ولایت حالت عادی به خود نگرفته است. در مجموع، کندز، سرپل و فاریاب به دلیل افزایش نا امنی ها، شاهد بیشترین رویداد خشونت و تهدید خبرنگاران و فعالان رسانه یی بود.

در حوزه غرب که شامل بادغیس، هرات، غور و فراه می شود خوشبختانه شمار خشونت‌های فیزیکی کاهش یافته اما اکثریت ۱۲ مورد ثبت شده در این حوزه به بدرفتاری با خبرنگاران به ویژه از سوی نیروهای امنیتی نسبت داده شده است.

در سال ۱۳۹۴، حوزه جنوب که شامل هلمند، قندهار، پکتیا، خوست، پکتیکا، غزنی، زابل، ارزگان می‌شود ۴۰ رویداد ثبت شده است که میزان آن نسبت به سال گذشته بسیار کاهش یافته است. بیشتر این وقایع در هلمند رخ داده است اما در قندهار به دلیل تجربه حکومت داری و امنیت بهتر، تنها دو مورد ثبت شده است. با وصف آن، اما تهدیدها در مناطق دور افتاده همچنان در سطح بالایی باقی ماند.

اما سیر خشونت‌ها علیه رسانه‌ها و کارمندان رسانه یی در حوزه شرق که شامل ننگرهار، لغمان، کنر و نورستان می‌شود، افزایش قابل ملاحظه یی یافت. ظهور گروه نو ظهور داعش و افزایش فعالیت زورمندان و غاصبان زمین سبب شده است که تاسیسات رسانه یی بیشتری در این سال هدف قرار بگیرند و تهدیدهای مستقیم و غیر مستقیم علیه خبرنگاران بیشتر شود و خودسانسوری بیشتری در پی داشته باشد. تمام ۸ رویداد به ثبت رسیده در این حوزه به فعالیت های داعش و افراد مسلح ناشناس مرتبط بوده است.

در مجموع، یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که خشونت فیزیکی از سوی مقام‌های ارشد دولتی علیه خبرنگاران نسبت به سال گذشته کاهش یافته در صورتی که تهدید مستقیم و غیر مستقیم سیر صعودی داشته است. در این سال با وجود توشیح قانون حق دسترسی به اطلاعات از سوی رئیس جمهور، مقام‌های دولتی در ولایات عملا از ارایه به

موقع اطلاعات به خبرنگاران خودداری کردند حتی در موارد زیادی، مقام های بلند رتبه در کابل در زمینه آزادی بیان محدودیت ایجاد کرده اند و شماری از والی‌ها به نهادهای ولایتی دستور داده‌اند که بدون اجازه و تائید آنان با رسانه‌ها صحبت نکنند. این وضعیت به فضای بسته‌تر روند هماهنگی ادارات محلی با رسانه‌ها کمک کرده است در حالی که در موارد متعدد، طالبان در راستای ارایه معلومات که می‌خواهند به رسانه‌ها بدهند، موفق‌تر عمل کردند.

دستاوردها

توشیح قانون حق دسترسی به اطلاعات، لغو کمیسیون بررسی تخطی‌ها و رسیدگی به شکایات رسانه یی، حکم رئیس جمهور به مراجع مربوط در زمینه رسیدگی به مشکلات و چالش‌های خبرنگاران و رسانه‌ها به ویژه نبود امنیت و مصونیت و دسترسی مشکل به اطلاعات، تجدید تعهد معاونان رئیس جمهور، و رئیس اجرایی در دیدار با خبرنگاران و مسؤلان رسانه‌ها در رابطه به حفظ دستاوردهای کشور در زمینه آزادی بیان و فعالیت رسانه‌های آزاد، تشکیل کمیته ویژه بخاطر رسیدگی به قضایای خشونت علیه خبرنگاران و کارکنان رسانه یی از سوی دولت، نافذ شدن مقرره طرز فعالیت رسانه های خصوصی که شامل ممانعت از عقد قراردادهای" ظالمانه" با خبرنگاران می شود، از جمله دستاوردهای عمده در سال ۱۳۹۴ بود.

مشکلات و چالش هایی که همچنان وجود دارد

همان طور که پیش‌تر گفته شد، میزان خشونت و تهدیدها در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال گذشته، تقریبا دوبرابر شده است و وضعیت با توجه به افزایش تهدیدها و ضعف حاکیمت قانون مثبت نیست و متاسفانه در صورتی که وضعیت امنیتی بهتر نشود و حکومت در راستای تنفیذ قانون، اطلاع رسانی و آگاهی کارمندان دولتی، به ویژه نیروهای امنیتی از حق آزادی بیان و فعالیت آزاد رسانه یی به صورت جدی کار نکند، چشم انداز مثبتی در این راستا دیده نمی‌شود. خروج حدود ۱۰۰ خبرنگار و کارمند رسانه یی از کشور نمونه دیگری از بدتر شدن وضعیت است.

افزون براین، با خروج نیروهای خارجی و در مجموع کاهش کمک‌های بین المللی، مشکلات اقتصادی رسانه‌ها به شکل قابل ملاحظه یی افزایش یافته است و در یک سال اخیر حداقل ۱۰۰ رسانه به ویژه چاپی به دلیل مشکل مالی بسته شده است. کمبود انرژی برق دایمی همچنان به عنوان یک معضل بزرگ باقی مانده است. برق دایمی اما حتی در بیشتر مناطق با قطع طولانی و کاهش ولتاژ مواجه بوده است که باعث آسیب به تجهیزات کاری رسانه ها شده و هزینه های سرسام آوری را برآنان تحمیل کرده است.

اقبال خبرنگاری تحقیقی که کمک بزرگی به دولت های پسا جنگ و فساد زده همچون افغانستان است، همچنان سرد است و این روند هنوز نوپا و محدود است اما با وصف آن، دولت نشان داده است که گوش شنوایی به یافته های گزارش های تحقیقی ندارد.

از سوی دیگر، با وجود شمار قابل توجه رسانه‌ها در کشور، شمار کارمندان زن نه تنها افزایش نیافته است که رو به کاهش بوده است. در حال حاضر در بیشتر دفاتر و نمایندگی رسانه‌های خارجی در کشور، تعداد اندکی خبرنگار زن کار می‌کند. تبعیض و رفتارهای نادرست و فراهم نبودن محیط مناسب کاری از جمله دلایل اصلی کاهش و عدم حضور متناسب زنان در رسانه‌ها بوده است.

پیشنهادها و سفارش ها

با در نظر داشت نقش مؤثر رسانه ها در تحکیم روند دموکراسی جوان افغانستان و تقویت حکومت داری، شفافیت اداری، بهبود حقوق بشر و تامین عدالت، دولت به ویژه حکومت افغانستان و در مجموع جامعه بین المللی باید ادامه روند نگران کننده کنونی چه به لحاظ مسائل امنیتی، حقوقی و اقتصادی رسانه ها و دست اندرکاران آنها را بسیار جدی بگیرند.

آنچه که در بخش دستاوردها به طور کلی به آن اشاره شد در حد گام های ابتدایی است و لازم است حکومت پایبندی مداوم خود را به اجرای آن چه که تعهد کرده است نشان بدهد و حتی در روند گفتگوها صلح با مخالفان مسلح از آن عدول نکند.

جامعه بین المللی نیز باید با درک این وضعیت، حمایت معنوی و مالی خود از رسانه ها در افغانستان را به میزان لازم انجام دهد و دولت و جامعه رسانه یی افغانستان را در زمینه نهادینه کردن فعالیت رسانه های آزاد به طور جدی یاری رساند.